

راهکارهای مبارزه با پول‌شویی در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری

مریم کشتکار *

۱. مقدمه

اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی هستند، بنابراین کارایی یک نظام ضدپول‌شویی به میزان زیادی بستگی به کوشش بانک‌ها در مبارزه با پول‌شویی دارد. بر این اساس در گزارش پیش‌رو به اجمال، روش‌های مختلف پول‌شویی و راهکارهای مبارزه با این پدیده در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری مورد بررسی قرار گرفته است. در خاتمه نیز به اقدامات ایران در خصوص مبارزه با پول‌شویی اشاره شده است.

۲. روش‌های پول‌شویی

در دهه‌های اخیر به علت توسعه محصولات و خدمات مالی عرضه‌شده، پیچیده‌تر شدن ارتباطات مالی، پیشرفت تکنولوژی و افزایش سرعت جریان‌های پولی در گستره جهان، روش‌های پول‌شویی بسیار مبتکرانه‌تر شده‌اند. با این وجود، در مجموع، می‌توان روش‌های پول‌شویی را در سه

در چند دهه اخیر، اقتصاد جهانی با پدیده پول‌شویی و آثار مخرب آن بر اقتصاد کشورها مواجه بوده است. در این سال‌ها، با جهانی شدن اقتصاد، آزادسازی جریان‌های سرمایه بین‌المللی، توسعه بانکداری الکترونیکی، ابداع و به‌کارگیری ابزارهای جدید نقل و انتقال الکترونیکی و جوجه در سطح بین‌المللی، پول‌شویی نیز تا حدودی تسهیل شده است؛ به طوری که بر اساس تخمین صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی درآمدهای نامشروعی که توسط پول‌شویان در چرخه تطهیر و پول‌شویی قرار می‌گیرند، در حدود ۲ تا ۵ درصد تولید ناخالص جهانی است (مایرز، ۱۹۸۸). پول‌شویان اغلب، شبکه‌های خود را به کشورهای منتقل می‌کنند که سیستم‌های مالی ضعیف دارند یا کشورهایی که اقدام مؤثری علیه پول‌شویان انجام نمی‌دهند. از آنجا که بانک‌ها هسته

* کارشناس اداره مبارزه با پول‌شویی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

بخش طبقه‌بندی کرد:

۱-۲. پول‌شویی از طریق سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری

۲-۲. پول‌شویی از طریق سازمان‌های مالی غیربانکی

۳-۲. پول‌شویی از طریق مؤسسات یا فعالیت‌های اقتصادی

غیرمالی.

در هر روش، عملیات پول‌شویی به صورت‌های مختلف می‌تواند انجام شود. در ادامه، این روش‌ها بررسی می‌شوند:

۱-۲. پول‌شویی از طریق سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری

مرسوم‌ترین اشکال پول‌شویی از طریق سیستم بانکی و مؤسسات اعتباری عبارت‌اند از:

- سپرده‌گذاری مبالغ قابل توجه و انتقال سپرده‌ها
- گشایش حساب بانکی با نام‌های مجعول
- گشایش حساب‌های اشتراکی با اعضای خانواده یا دوستان
- به‌کارگیری چک‌های مسافرتی
- به‌کارگیری حواله‌های تلفنی و غیره
- به‌کارگیری حساب‌های جمعی^۱
- به‌کارگیری بانک‌های تحت نفوذ پول‌شویان
- به‌کارگیری حساب‌های کارگزاری قابل پرداخت^۲
- استفاده از بانک کارگزار^۳ و حساب کارگزاری^۴
- به‌کارگیری حساب‌های الکترونیکی و بانکداری اینترنتی
- به‌کارگیری وثیقه بانکی در ترتیبات اخذ وام^۵
- استفاده از مؤسسات مالی و بانکی برون‌مرزی^۶

۲-۲. پول‌شویی از طریق مؤسسات مالی غیربانکی

از اشکال پول‌شویی از طریق مؤسسات مالی غیربانکی عبارت است از:

- خرید و فروش در بورس اوراق بهادار
- استفاده از خدمات صرافی‌ها، شامل ارسال وجوه ارزی و خرید و معاوضه ارز
- استفاده از بانک‌های زیرزمینی غیرقانونی: این مؤسسات اغلب، خدمات نقل‌وانتقال وجوه ارزی غیرقانونی را برای مهاجران انجام می‌دهند
- استفاده از شرکت‌ها و صندوق‌های بیمه و خرید محصولات آنها (خرید اوراق قرضه و سهام صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری بیمه)
- استفاده از خدمات پستی، از جمله: سفارش انتقال پول یا ارسال

کارایی یک نظام ضدپول‌شویی به میزان زیادی به کوشش بانک‌ها در مبارزه با پول‌شویی بستگی دارد

بسته‌های پولی از طریق پست (قاچاق پول).

۳-۲. پول‌شویی از طریق مؤسسات یا فعالیت‌های اقتصادی غیرمالی

پول‌شویی از طریق مؤسسات یا فعالیت‌های اقتصادی غیرمالی می‌تواند به روش‌های مختلفی انجام شود، از آن جمله:

- استفاده از خدمات وکلای دادگستری، حسابداران و مشاوران مالی و دفاتر اسناد رسمی
- صدور فاکتورهای خرید و فروش صوری، انجام معاملات صوری از طریق شرکت‌های صوری فرامرزی، تهیه اظهارنامه صوری واردات و صادرات کالا و خدمات و معاملات بازرگانی از طریق شرکت‌های برون‌مرزی
- شرکت در حراج کالاها، عتیقه و گران‌قیمت
- استفاده از بنگاه‌های املاک و خرید و فروش املاک و مستغلات
- خرید و فروش سنگ‌ها و جواهرات قیمتی و آثار هنری گران‌قیمت
- استفاده از بورس فلزات
- استفاده از بنگاه‌های اتومبیل و خرید و فروش اتومبیل‌های گران‌قیمت.

۳. وظیفه و اصول التزامی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای مقابله با پول‌شویی

مبارزه با پول‌شویی با کنترل دسترسی به سیستم مالی و جلوگیری از ورود پول کثیف به سیستم مالی آغاز می‌شود. بنابراین بانک‌ها هسته اصلی شبکه حفاظت از سیستم مالی محسوب می‌شوند. در این راستا با عنایت به تجربیات بین‌المللی در زمینه برنامه‌های مبارزه با پول‌شویی، کلیه بانک‌های خصوصی، دولتی و مؤسسات اعتباری، به منظور مبارزه با پول‌شویی ملزم به رعایت اصولی هستند که مورد توافق عمومی سازمان‌های بین‌المللی فعال در زمینه مبارزه با پول‌شویی و کلیه کشورهایی است که دارای قانون مبارزه با پول‌شویی بوده و برنامه‌های

از آنجا که ریسک اشخاص حقوقی بسیار بیشتر از اشخاص حقیقی است، لازم است ضوابط بانک‌ها برای شناسایی مشتری‌های حقوقی دقیق‌تر از ضوابط حاکم برای شناسایی و احراز هویت مشتری‌های حقیقی باشد

مبارزه با پول‌شویی را فعالانه دنبال می‌کنند. این اصول عبارت‌اند از:

۱-۳-۱. شناسایی مشتری

شناسایی مشتری^۲ به معنی احراز هویت مشتری توسط بانک یا مؤسسه اعتباری در هنگام گشایش حساب و ارائه خدمات است. فرایند احراز هویت مشتری را می‌توان به تفکیک زیر بیان کرد:

- اخذ اسناد رسمی هویتی معتبر از مشتری در هنگام گشایش حساب و ارائه خدمت
- بررسی منبع وجوه برای گشایش حساب با مبالغ بالا
- شناسایی مالکان ذی‌نفع حساب
- دقت‌نظر در نزدیکی محل اقامت یا محل کار مشتری به بانک یا مؤسسه اعتباری مورد نظر
- تأیید محل اقامت یا کار مشتری با استعلام یا سؤال از نهادهای خدمات شهری (مخابرات، آب یا برق)
- جمع‌آوری اطلاعات کافی درباره حرفه مشتری به منظور سنجش و تطبیق گردش حساب مشتری با نوع فعالیت اقتصادی آن
- کنترل و تأیید بانک‌های عامل واریزکننده وجوه به حساب مشتری.

۱-۳-۱. فرایند شناسایی مشتری‌های حقوقی

از آنجا که ریسک اشخاص حقوقی بسیار بیشتر از اشخاص حقیقی است، بنابراین لازم است ضوابط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای شناسایی مشتری‌های حقوقی دقیق‌تر از ضوابط حاکم برای شناسایی و احراز هویت مشتری‌های حقیقی باشد. در مورد اشخاص حقوقی شناسایی شامل موارد زیر می‌شود:

- نام و نشانی کامل شخص حقوقی با اخذ اسناد رسمی ذی‌ربط
- نوع شخصیت حقوقی و ساختار آن؛ نوع و حوزه فعالیت آن، با اخذ اسناد معتبر
- نام، نشانی و سمت کلیه کسانی که حق امضا و برداشت از

- حساب شرکت را دارند
- نام و مشخصات مدیران، سهامداران عمده، بازرسان و حسابداران رسمی شرکت
- احراز هویت فردی که به نمایندگی از طرف شرکت اقدام به افتتاح حساب می‌نماید.

۱-۳-۲. فرایند شناسایی مشتری‌های متقاضی صدور حواله

با عنایت به اینکه حواله، از مرسوم‌ترین ابزارهای نقل و انتقال وجوه غیرقانونی است، بنابراین بانک‌ها و مؤسسات مالی فعال در این زمینه باید، مشتری‌های متقاضی صدور حواله را به دقت شناسایی کنند. بر این اساس و به منظور شناسایی متقاضیان صدور حواله، بررسی موارد زیر از طرف بانک یا مؤسسه مالی الزامی است:

- نام و نشانی کامل متقاضی صدور حواله از طریق اخذ مدارک رسمی هویت
- شماره حساب متقاضی انتقال وجه
- نام و نشانی کامل و شماره حساب دریافت‌کننده حواله
- درج اطلاعات فوق در طول مسیر پرداخت در سند انتقال (حواله)
- بررسی و کنترل میزان، تعداد و مقصد حواله‌هایی که مشتری طی یک دوره معین از طریق یک بانک یا مؤسسه مالی و شعبه‌های آنها حواله نموده است.

۱-۳-۲. طبقه‌بندی مشتری‌ها بر مبنای ریسک و اجرای ضوابط دقیق برای مشتری‌های پرخطر

بر اساس توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی^۱ ضوابط شناسایی مشتری باید مبتنی بر ریسک باشد. بر این اساس سخت‌گیری و دقت در پذیرش مشتری باید متناسب با مشخصات و پیشینه حرفه‌ای وی باشد. در این راستا کنترل‌های مورد نیاز از سوی بانک یا مؤسسه اعتباری باید بر اساس انواع ریسک باشد: از جمله ریسک مشتری، ریسک محصول یا خدمتی که به مشتری ارائه می‌شود و ریسک منطقه فعالیت بانک یا مؤسسه اعتباری ارائه‌دهنده خدمت به مشتری.

۱-۳-۲-۱. مشتری‌های پرریسک

با عنایت به ریسک‌های فوق، بانک‌ها باید قادر به اداره و هدایت یک برنامه ارزیابی ریسک باشند و اطمینان یابند که کنترل‌های اعمال شده متناسب با سطح ریسک مشتری است. در این راستا شناسایی مشتری‌ها، محصولات و خدمات مالی پرریسک بسیار مهم است. بر این اساس، مشتریانی که به طور سنتی به عنوان مشتری پرریسک

است کنترل حساب‌های آنها و خدمات خاصی که به آنها ارائه می‌شود، بیشتر مراقبت شود. از جمله چک‌های پشت‌نویسی شده و مراجع بانکی آنها باید مورد تأیید قرار گیرند. همچنین آگاهی از منابع ثروت مشتری، نیازها و مبادلات مورد انتظار مشتری بسیار بااهمیت است. بر این اساس سطح انتظار و نوع مبادلات مشتریان خاص باید مستند شود. نظر به اینکه روابط بانکی خصوصی ممکن است پیچیده باشد، لازم است سیستم کنترل و گزارش‌دهی فعالیت‌های مشکوک به گونه‌ای طراحی شود که قادر به ارزیابی صحیح کلیه فعالیت‌های این گروه از مشتری‌ها باشد.

بانکداری الکترونیکی: این حوزه از بانکداری به علت سرعت و وسعت جغرافیایی انجام عملیات نسبت به فعالیت‌های پول‌شویی بسیار آسیب‌پذیر است. بنابراین لازم است در این حوزه نقل و انتقالات وجوه توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی، مورد دقت نظر بیشتری قرار گیرد؛ از جمله: نقل و انتقالات الکترونیکی وجوه از مکان مالی امن به موقعیت جغرافیایی پرخطر یا برعکس که بدون هیچ دلیل اقتصادی و حرفه‌ای یا بدون تطابق با فعالیت‌های حرفه‌ای و سوابق کاری مشتری صورت می‌پذیرد. نقل و انتقالات مبالغ جزئی که به دفعات بسیار به حساب مشتری وارد می‌شود و خیلی سریع و با استفاده از خطوط انتقالی از حساب مشتری به حساب دیگری در یک شهر یا کشور دیگر منتقل می‌شود، در حالی که این انتقالات منطبق با حرفه و کسب‌وکار مشتری نیست؛ ورود الکترونیکی مبالغ قابل توجه به حساب یک مشتری خارجی بدون دلیل روشن؛ انتقال وجوه بدون شرح، به دفعات و یا با الگوهای غیرمعمول؛ و در نهایت، دریافت‌ها و پرداخت‌های الکترونیکی به / از حساب مشتری بدون ارتباط آشکار با قراردادهای قانونی خرید و فروش کالا و خدمات.

۳-۲-۳. مناطق پرریسک

به‌طور کلی برای اجرای یک برنامه مؤثر ضد پول‌شویی، شناخت مناطق پرریسک ضروری است. مناطقی که در نزدیکی مرزهای خارجی قرار دارند و مناطقی که فعالیت‌های مجرمانه، مانند قاچاق، بیشتر در آنجا صورت می‌گیرد، از جمله مناطق پرریسک شناخته می‌شوند. بنابراین بانک‌ها و مؤسسات اعتباری فعال در این مناطق باید در شناسایی مشتریان خود دقت عمل بیشتری داشته باشند. همچنین بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و شعبه‌های آنها در سایر مناطق نیز می‌بایست نسبت به نقل و انتقالات وجوه به/ از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری فعال

با عنایت به اینکه حواله، از مرسوم‌ترین ابزارهای نقل و انتقال وجوه غیرقانونی است، بانک‌ها و مؤسسات مالی فعال در این زمینه باید، مشتری‌های متقاضی صدور حواله را به دقت شناسایی کنند

محسوب می‌شوند، عبارت‌اند از (Avoiding Problem's, 2002): (A Banker's Guide To

- سازمان‌های مالی غیربانکی، سازمان‌های غیردولتی مانند خیریه‌ها
- شرکت‌های برون‌مرزی
- شرکت‌های سهامی که سهام آنها بی‌نام است
- فعالان اقتصادی که خدمات خود را به صورت نقدی ارائه می‌دهند.

۳-۲-۲. محصولات و خدمات مالی پرریسک

محصولات و خدمات مالی پرریسک، خدمات بانکی و ابزارهای پولی‌ای هستند که بانک در اختیار مشتریان خود قرار می‌دهد. این محصولات و خدمات، می‌توانند به راحتی در دسترس پول‌شویان نیز قرار گیرند و آنها از این طریق اقدام به پول‌شویی نمایند. بر این اساس این خدمات از نظر خطر پول‌شویی پرریسک محسوب می‌شوند. از جمله این خدمات عبارت‌اند از:

- انتقال وجوه از طریق تلفن به کمک بانک‌های کارگزار بین‌المللی و حساب‌های کارگزاری؛ در این خصوص، بانک‌ها به منظور تعیین ریسک حساب‌های کارگزاری خارجی خود، باید نکاتی را در نظر بگیرند، از جمله: موقعیت محلی بانک طرف حساب و ماهیت مجوز بانک کارگزار، برنامه‌های کنترلی و ردیابی بانک کارگزار برای مقابله با فعالیت‌های پول‌شویی و وسعت مقررات و نظارت بانکی در کشور محل استقرار بانک کارگزار.
- روابط بانکی خصوصی؛^۹ گاهی بانک‌ها، خدمات و محصولات مالی را به شکل خصوصی در اختیار برخی مشتری‌های خاص (دولتمردان، دفاتر وکالت، مشاوران سرمایه‌گذاری، شرکت‌های سرمایه‌گذاری شخصی و صندوق‌های مشترک سرمایه‌گذاری) قرار می‌دهند. این مشتریان حساب‌های بانکی خصوصی نزد بانک باز کرده و از این طریق، خدمات خصوصی دریافت می‌کنند. نظر به ریسک فعالیت‌های این گروه از مشتریان، لازم

- معاملات کلان پیچیده و غیرمتعارف فاقد توجیه اقتصادی و قانونی
- عملیات بانکی و معاملات انجام شده در مناطق فاقد قوانین استاندارد برای مبارزه با پول شویی
- نگهداری غیرمنطقی حساب از طریق اتباع خارجی
- معاملات انجام شده از طریق روابط کارگزاری
- معاملات غیرحضور، از طریق بانکداری الکترونیکی و اینترنتی

۳-۱. تجهیز سیستم گزارش‌دهی استاندارد و گزارش موارد مشکوک به مراجع صلاحیت‌دار

به‌طور کلی برای اجرای یک برنامه مؤثر ضدپول‌شویی، باید کلیه مؤسسات مالی به یک سیستم گزارش‌دهی مجهز باشند. سیستمی که بر اساس قواعد و استانداردهای ازپیش تعیین‌شده‌ای طراحی شده باشد، به این معنی که معیارها و ویژگی‌هایی که بر پایه آنها معامله‌ای مشکوک تلقی می‌شود، از قبل مشخص و برای سیستم تعریف شود. سیستم بر اساس معیارها و ویژگی‌های فوق تنظیم شده و گردش عملیات مشتری‌ها را به‌طور خودکار کنترل می‌کند. در صورتی که سیستم، معیارهای مورد نظر را شناسایی کند، به‌طور خودکار اعلام خطر کرده و هشدار می‌دهد. در این راستا لازم است کلیه بانک‌ها و مؤسسات اعتباری یک بخش کنترل و تطبیق داشته باشند. این بخش مسئول تطبیق فعالیت مؤسسات مذکور با قانون و مقررات ضد پول‌شویی می‌باشد. همچنین وجود یک بخش برای کنترل و شناسایی موارد مشکوک مورد نیاز است. علاوه بر این، سیستم گزارش‌دهی مناسب به همراه ضبط و نگهداری سوابق و گزارش موارد مشکوک

بر اساس توصیه‌های گروه ویژه اقدام مالی ضوابط شناسایی مشتری باید مبتنی بر ریسک باشد. بر این اساس سخت‌گیری و دقت در پذیرش مشتری باید متناسب با مشخصات و پیشینه حرفه‌ای مشتری باشد

در مناطق پرریسک، کنترل و نظارت بیشتری داشته باشند.

۳-۳. نظارت سیستمی بر گردش عملیات مشتری به منظور تشخیص موارد مشکوک

به منظور شناسایی موارد مشکوک به پول‌شویی لازم است بانک‌ها و مؤسسات اعتباری دارای یک سیستم نظارت بر گردش عملیات بانکی مشتری باشند. در این راستا و از آنجا که شناسایی و کنترل گردش عملیات مشتری، فرایندی مستمر است؛ لازم است مؤسسات مذکور با نصب نرم‌افزارهای ویژه مبارزه با پول‌شویی، اطلاعات اخذشده از مشتریان را مدیریت کنند. از جمله ویژگی‌های نرم‌افزارهای فوق، قابلیت جمع‌آوری، تجزیه و تحلیل، نمایش و عرضه اطلاعات و شناسایی موارد مشکوک است. نرم‌افزارهای مذکور به گونه‌ای طراحی شده‌اند که امکان بررسی و کنترل حساب‌ها و گردش عملیات بانکی مشتریان به صورت مستمر و در کوتاه‌ترین زمان را فراهم می‌سازند. از جمله مواردی که در بررسی موارد مشکوک به بررسی دقیق‌تر و کسب اطلاعات بیشتری از مشتری نیاز دارد، می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

- وجوه انتقالی فاقد اطلاعات متقاضی (نام، نشانی و شماره حساب) در سند انتقال وجه (حواله)

موارد مشکوک به بانکداران کمک می‌کند، گزارش انتقالات نقدی، گزارش روزانه و سوابق انتقالات خطی (تلفن، سوئیفت^۱ و اینترنت)، گزارش حجم ابزارهای پولی استفاده‌شده توسط مشتریان و گزارش سرعت گردش وجوه یا گردش حساب مشتری‌هاست.

۴-۳-۴. گزارش انتقالات نقدی

با استخراج گزارش‌هایی از فعالیت نقدی مشتری (که بیش از یک مبلغ معین باشد) تراکنش‌های مشکوک شناسایی می‌شوند. در این راستا یکی از ابزارهای مرسوم، به کارگیری نرم افزارهایی است که به گونه‌ای طراحی شده‌اند که قادر به فیلترکردن موارد زیر هستند:

- انتقالات نقدی چندگانه، روزانه به حساب مشتری که مجموع آنها بیش از سقف تعیین شده در مقررات مبارزه با پول‌شویی باشد.

- انتقالات نقدی منفرد یا چندگانه روزانه به حساب مشتری که نزدیک سقف تعیین شده در مقررات مبارزه با پول‌شویی باشد.

- انتقالات نقدی جزئی به حساب مشتری که در مجموع طی یک دوره زمانی کوتاه (۱۵ روز) مبلغ قابل توجهی شود.

۴-۳-۵. گزارش‌های روزانه و سوابق انتقالات خطی

ابزار دیگری که برای شناسایی موارد مشکوک به کار می‌رود، گزارش‌گیری روزانه و سوابق انتقالات خطی (تلفن، سوئیفت و اینترنت) وجوه به حساب مشتری است. بررسی دوره‌ای اطلاعات فوق در شناسایی فعالیت‌های بانکی غیرمعمول مشتری مؤثر است. بر این اساس خروجی بیشتر سیستم‌های نرم‌افزاری موجود برای مقابله با پول‌شویی، شامل گزارش‌های استاندارد است که فعالیت‌های مشکوک را فیلتر می‌کنند. این گزارش‌ها به طور کلی متمرکز بر مشخص کردن موقعیت‌های جغرافیایی پرخطر و نقل و انتقالات خطی مبالغ بالا توسط مشتری است. بر این اساس ضروری است که بانک‌ها با توجه به نوع مشتری‌های خود و حجم انتقالات خطی مشتری، معیارهای خود را برای فیلتر حجم انتقالات خطی هر نوع مشتری (شخصی و شرکتی) مشخص کنند و نرم‌افزار مناسب برای فیلترکردن انتقالات خطی مشکوک فراهم نمایند.

۴-۳-۶. گزارش‌های حجم ابزارهای پولی استفاده‌شده توسط

مشتریان و سرعت گردش حساب مشتری

گزارش‌های مفیدی که لازم است در خصوص حجم ابزارهای پولی استفاده‌شده توسط مشتری و سرعت گردش حساب مشتری تهیه شود عبارت‌اند از:

مشتریانی که به طور سنتی به عنوان مشتری پرریسک محسوب می‌شوند، عبارت‌اند از:

- سازمان‌های مالی غیربانکی، سازمان‌های غیردولتی مانند خیریه‌ها

- شرکت‌های برون‌مرزی

- شرکت‌های سهامی با سهام بی‌نام

- فعالان اقتصادی که خدمات خود را به صورت نقدی ارائه می‌دهند

از الزامات موفقیت مؤسسات مالی در زمینه مبارزه با پول‌شویی است.

۴-۳-۲. سیستم گزارش‌دهی موارد مشکوک

یکی از وظایف و راهکارهای بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای مبارزه با پول‌شویی، گزارش‌دهی موارد مشکوک است. البته منظور این نیست که مؤسسات مذکور مشخص کنند مبادلات بانکی دقیقاً مرتبط با پول‌شویی است؛ بلکه منظور این است که مراقبت نمایند مبادلات بانکی منطبق و متناسب با نوع فعالیت اقتصادی و کسب‌کار مشتری باشد. در این راستا از آنجا که سیستم جمع‌آوری اطلاعات نقش مهمی در گزارش‌دهی مناسب دارد، بنابراین سیستم گزارش‌دهی باید حاوی اطلاعات مفیدی از جمله موارد زیر باشد:

- هویت و مشخصات کامل مشتری، منطبق بر مدارک شناسایی معتبر، نشانی و شماره تلفن مشتری

- اطلاعات مربوط به عملیات شامل تاریخ انجام معامله؛ موضوع مورد معامله و ارزش آن؛ شماره حساب سایر اشخاص مرتبط با معامله؛ نوع معامله (نقدی، الکترونیکی، ارزی)؛ اطلاعات مربوط به حساب (نوع حساب، تاریخ افتتاح و وضعیت گردش حساب)؛ شماره حساب و کد شعبه یا مؤسسه مالی انجام‌دهنده معامله

- اطلاعات مربوط به معامله‌کننده شامل مشخصات هویتی، مدارک هویتی، شماره مدارک هویتی، شغل، نشانی کامل و تلفن مشتری.

۴-۳-۳. انواع گزارش‌های مفید جهت شناسایی موارد مشکوک

سیستم گزارش‌دهی را می‌توان به گونه‌ای طراحی کرد که گزارش‌های متعددی از آن استخراج شود. از جمله گزارش‌هایی که جهت شناسایی

مناطقى كه در نزديكى مرزهاى خارجى قرار دارند و مناطقى كه فعاليتهاى مجرمانه، مانند قاچاق، بيشتر در آنجا صورت مى‌گيرد، از جمله مناطق پريريسك شناخته مى‌شوند

- با فعاليتهاى معمول وى
- ورود يا سپرده‌گذارى مبالغ قابل توجه و جوه به حساب مشتری از طريق چك‌هاى بانكى، حواله و /يا انتقال تلفنى نامتناسب با نوع كار و فعاليت اقتصادى صاحب حساب
- تفاوت قابل توجه الكوى سپرده‌هاى نقدى يك بنگاه خرده‌فروشى در يك محله با بنگاه مشابه در همان محل
- نقل و انتقال غيرمعمول وجوه بين حساب‌هاى مرتبط
- تقاضاى مبالغ قابل توجه چك بانكى، حواله يا چك‌هاى مسافرتى (به ميزان سقف تعيينى در مقررات) توسط مشتری.

۵. اقدامات ايران در خصوص مبارزه با پول شويى
در ايران قانون مبارزه با پول شويى در بهمن سال ۱۳۸۶ تصويب شد. بر اساس ماده ۲ قانون فوق، پول شويى جرم تلقى مى‌شود. به موجب ماده ۴ قانون مذکور، به منظور هماهنگ كردن دستگاه‌هاى ذى ربط در امر جمع‌آورى، پردازش و تحليل اخبار، اسناد و مدارك، اطلاعات و گزارش‌هاى واصله، تهيه سيستم‌هاى اطلاعاتى هوشمند، شناسايى معاملات مشكوك، به منظور مقابله با جرم پول شويى، شوراي عالى مبارزه با پول شويى به رياست وزير امور اقتصادى و دارايى و با عضويت وزراى بازرگانى، اطلاعات، كشور و رئيس كل بانك مركزى تشكيل مى‌شود. بر اساس ماده ۹ اين قانون، تركيب جرم پول شويى علاوه بر استرداد درآمد حاصل از ارتكاب جرم به جزاى نقدى به ميزان يك چهارم عوايد حاصل از جرم محكوم مى‌شوند. آيين نامه اجرائى اين قانون نيز، شامل ۸ فصل و ۴۹ ماده، در ۱۴ آذر ۱۳۸۸ ابلاغ شد.

بر اساس ماده ۱۸ آيين نامه فوق، تمامى اشخاص مشمول قانون، مكلف‌اند با توجه به وسعت و گستردگى سازمانى خود، واحدى را به عنوان مسؤل مبارزه با پول شويى معرفى كنند. در ماده ۳۳ آيين نامه اجرائى قانون مبارزه با پول شويى، تمامى مؤسسه‌هاى پولى و مالى مشمول اين قانون موظف‌اند مدارك مربوط به سوابق معاملات و عمليات مالى اعم از فعال و غيرفعال را حداقل تا پنج سال بعد از پايان

ثبت و ضبط اطلاعات مربوط به فروش ابزارهاى پولى (چك‌هاى بانكى، چك‌هاى مسافرتى، حواله و ...) مى‌تواند به بانكداران براى تشخيص امكان ايجاد تشكيلات پولى توسط پول شويان از طريق خريد ابزارهاى فوق، كمك كند. با بررسى دوره‌اى اين سوابق، فعاليتهاى مشكوك مشتری قابل شناسايى خواهد شد.

گزارش‌هاى مربوط به سرعت گردش وجوه يا گردش حساب مشتری، منعكس‌كننده كل بدهكارى و بستانكارى حساب مشتری و دفعات بدهكارى و بستانكارى حساب مشتری در يك دوره مشخص (يك ماه) است. با كمك گزارش‌هاى فوق، مشتریانى كه گردش حساب بسيار بالا و غيرمعمول دارند قابل شناسايى و رد يابى خواهند بود.

۴. موارد مشكوك به پول شويى در بانك‌ها و مؤسسات اعتبارى

از جمله موارد مشكوك به پول شويى از طريق بانك‌ها و مؤسسات اعتبارى كه لازم است به مراجع ذى صلاح گزارش داده شود عبارت‌اند از:

- وجود انواع حساب به نام مشتری در بانك يا مؤسسه اعتبارى واحد در يك منطقه
- افتتاح حساب‌هاى متعدد و سپرده‌گذارى در آنها
- گردش عمليات بسيار بالاى حساب كه تناسبى با حرفه مشتری نداشته باشد
- سپرده‌گذارى به دفعات و برداشت يكجا و عمده
- ارائه چك‌هاى ظهرنويسى شده متعدد به بانك براى وصول به حساب مشتری
- مراجعات متعدد به صندوق امانات بانك
- پيشنهاده رشوه براى انجام عمليات مشكوك
- امتناع مشتری از ارائه اصل مدارك هويتى
- بروز وقفه در ارائه مدارك ثبتى شركت
- تبديل اسكناس‌هاى ريز به اسكناس‌هاى درشت در حجم بالا
- تقاضاى انتقال وجوه ارزى با مبالغ بالا به خارج از كشور بدون ارتباط با حرفه مشتری
- تغيير ناگهانى الكوى مبادلات ارزى مشتری و عدم تطابق آن

عملیات نگهداری کنند.

- بر اساس ماده ۳۸ آیین‌نامه فوق، واحد اطلاعات مالی، مستقر در وزارت امور اقتصادی و دارایی مسئول انجام وظایف زیر است:
  - جمع‌آوری و اخذ اطلاعات معاملات مشکوک
  - ارزیابی، بررسی و تحلیل اطلاعات گزارش‌ها و معاملات مشکوک
  - درج و طبقه‌بندی اطلاعات در سیستم‌های مکانیزه
  - اعلام مشخصات اشخاص دارای سابقه پول‌شویی یا تأمین مالی تروریسم به اشخاص مسئول (به منظور مراقبت بیشتر یا قطع همکاری)، در صورت درخواست مراجع ذی‌ربط
  - تأمین اطلاعات تحلیل‌شده مورد نیاز مراجع قضایی، ضابطان و دستگاه‌های مسئول مبارزه با تروریسم در کشور، در صورت درخواست مراجع ذی‌ربط
  - تهیه آمارهای لازم در مورد اقدامات صورت‌گرفته در جریان مبارزه با پول‌شویی
  - تهیه نرم‌افزارها و سیستم‌های اطلاعاتی مورد نیاز
  - تأمین امنیت اطلاعات جمع‌آوری‌شده
  - تبادل اطلاعات با سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی طبق مقررات
  - جمع‌آوری و اخذ تجارب بین‌المللی
  - ارسال گزارش‌هایی که به احتمال قوی صحت دارد یا از اهمیت برخوردار است به دستگاه قضایی
  - پیگیری گزارش‌های ارسالی در مراجع قضایی
  - تهیه پیش‌نویس برنامه سالانه واحد اطلاعات مالی جهت تصویب شورا
  - پاسخ به استعلام اشخاص مشمول در اسرع وقت
  - اعلام نظر در مورد صلاحیت تخصصی مسئولان واحدهای مبارزه با پول‌شویی پیشنهادی از سوی مدیران اشخاص مشمول.
- بر اساس ماده ۴۸ آیین‌نامه به منظور سهولت دسترسی به اطلاعات مشتری‌ها و احراز صحت اسناد و اطلاعات ارائه‌شده از سوی افراد، بانک مرکزی موظف است نسبت به راه‌اندازی سامانه اطلاعات مشتری‌ها، مشتمل بر اطلاعات زیر اقدام نماید:
  - اطلاعات ثبتی و صورت‌های مالی مشتری‌ها (حقوقی و حقیقی)

- اطلاعات شماره حساب‌ها و تسهیلات ارائه‌شده به آنها و موارد سررسید و معوق‌شده (موضوع دستورالعمل تنظیم فرم‌های اعطای تسهیلات و تعهدات بانکی بانک مرکزی)
- اطلاعات چک‌های برگشتی
- اطلاعات مربوط به اظهارنامه مالیاتی مشتری‌ها
- اطلاعات محکومیت‌ها و سفته‌های واخواستی اشخاص حقیقی و حقوقی که اسامی آنها در سیستم ثبت شده است
- اطلاعات سجلی ارائه‌شده توسط مشتری‌ها.

بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران نیز در راستای ایفای مطلوب مسئولیت‌ها و تکالیف مقرر در آیین‌نامه مذکور و حصول اطمینان از حسن اجرای امور و همچنین تجمیع و تمرکز فعالیت‌ها و اجتناب از هرگونه موازی‌کاری و ناهماهنگی احتمالی، در ابتدای سال ۱۳۸۹ اقدام به تشکیل اداره‌ای تحت عنوان «اداره مبارزه با پول‌شویی»، در این بانک نموده است. این اداره مشتمل بر سه گروه بازرسی، مطالعات حقوقی و گروه بین‌الملل می‌باشد. کلیه وظایف و مسئولیت‌های بانک مرکزی در زمینه مقابله با پول‌شویی به صورت متمرکز تحت مدیریت واحد فوق انجام می‌گیرد. در این راستا اداره مبارزه با پول‌شویی بانک مرکزی هماهنگ با واحد اطلاعات مالی مستقر در وزارت اقتصاد و دارایی، با شبکه بانکی کشور در ارتباط است و بازرسان اداره مذکور با مراجعه مستقیم به بانک‌ها، نحوه عمل سیستم بانکی کشور در خصوص اجرای آیین‌نامه مبارزه با پول‌شویی را مورد بررسی قرار داده و در این خصوص مراقبت‌ها و توصیه‌های لازم را اعمال می‌نمایند.

۶. کلام آخر

بر اساس تجربه کشورهای مختلف در زمینه مبارزه با پول‌شویی، ایجاد سیستم‌های مؤثر شناسایی مشتری توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری و برنامه‌های کنترل فعالیت‌های مالی مشتری مؤثرترین اسلحه برای مقابله با پول‌شویان و تأمین‌کنندگان مالی تروریسم و جلوگیری از سوءاستفاده آنها از سیستم بانکی است. شناسایی مشتری‌ها شامل شناسایی سپرده‌گذاران و سایر استفاده‌کنندگان از خدمات بانکی می‌باشد. احراز هویت مشتری بر اساس کارت شناسایی معتبر و هویشمار بودن کارکنان بانک نسبت به مبادلات مشکوک و غیرمعمول، از

این نهاد در سال ۱۹۸۹ برای مبارزه با پول‌شویی تشکیل شد. هدف این نهاد تعیین استانداردهای بین‌المللی و توسعه سیاست‌های مبارزه با پول‌شویی و تأمین مالی تروریسم در سطح ملی و بین‌المللی است. حوزه کاری این گروه بر سه نوع فعالیت: شناسایی روش‌های پول‌شویی، تعیین استانداردها برای مبارزه با پول‌شویی و اطمینان از اثربخشی استانداردهای فوق، متمرکز است. این نهاد در سال ۱۹۹۰ چهل توصیه در رابطه با مبارزه با پول‌شویی منتشر کرد. توصیه پنجم آن در خصوص ضوابط شناسایی مشتری است. به دنبال وقوع حادثه یازده سپتامبر سال ۲۰۰۱، این نهاد، هشت توصیه دیگر در خصوص مبارزه با تأمین مالی تروریسم ارائه داد. در سال ۲۰۰۴ نیز نهاد فوق نهمین توصیه ویژه خود را به منظور تقویت بیشتر استانداردهای بین‌المللی مبارزه با پول‌شویی ارائه نمود. هم‌اکنون ۳۴ کشور (آمریکا، انگلیس، آلمان، آرژانتین، استرالیا، آفریقای جنوبی، اسپانیا، اتریش، ایسلند، ایرلند، ایتالیا، اتحادیه اروپا، بلژیک، برزیل، ترکیه، پرتغال، سنگاپور، سوئد، سوئیس، شورای همکاری خلیج فارس، چین، دانمارک، فنلاند، فرانسه، کانادا، کره، روسیه، ژاپن، لوکزامبورگ، مکزیک، نیوزلند، نروژ، هلند، هند، هنگ‌کنگ و یونان) عضو گروه فوق هستند. دو کشور کره و هند از سال ۲۰۰۶ به عنوان عضو ناظر در این گروه شرکت می‌کنند.

9- Private Banking Relationships.

۱۰- انجمن ارتباط مالی بین بانکی بین‌المللی که از حروف اول عبارت The Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication مشتق شده است و مرکز آن در کشور بلژیک می‌باشد.

۱۱- برای کسب اطلاعات بیشتر در این خصوص مراجعه شود به کشتکار، (۱۳۸۹).

منابع و مآخذ

فارسی

آیین‌نامه اجرایی قانون مبارزه با پول‌شویی، موضوع بخشنامه شماره ۸۸/۲۱۰۰۶۸ مورخ ۱۳۸۸/۱۰/۱۸ بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

ارجمندزاد، عبدالمهدی. (۱۳۸۴). شناسایی کافی مشتری از سوی بانک‌ها، کمیته نظارت بر بانکداری بال. (گروه مطالعاتی بانکی و اعتباری، اداره مطالعات و مقررات بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، مترجم). تهران: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، اداره مطالعات و مقررات بانکی.

جزایری، مینا. (۱۳۸۸). پول‌شویی و مؤسسات مالی. تهران: انتشارات مؤسسه آموزش عالی بانکداری ایران.

مجلس شورای اسلامی. (۱۳۸۶). قانون مبارزه با پول‌شویی در ایران. تهران: مجلس شورای اسلامی ایران.

کشتکار، مریم. (۱۳۸۹). پدیده پول‌شویی، اقدامات بین‌المللی و راه‌کارهای ضدپول‌شویی. تهران: گروه بین‌الملل اداره مبارزه با پول‌شویی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

انگلیسی

Myers, M. Joseph. (۱۹۹۸). International Strategies to Combat Money Laundering, Financial Crimes Enforcement Network. U.S. Department of the Treasury for the International Symposium on the Prevention and Control of Financial Fraud Beijing.

Office of the Comptroller of the Currency. (۲۰۰۲). Money Laundering: A Banker's Guide to Avoiding Problems. Washington, D.C. Office of the Comptroller of the Currency.

Pratt, Richard. (۲۰۰۵). How to Combat Money Laundering & Terrorist Financing. NY: CBP Ltd.

الزامات سیستم شناسایی مشتری است که ضمن ترساندن پول‌شویان، به کشف فعالیت‌های پول‌شویی و برنامه‌های تأمین مالی تروریسم کمک می‌کند. نخستین و ضروری‌ترین گام در یک سیستم شناسایی مشتری، تأیید هویت مشتری است. پس از مرحله شناسایی مشتری، مرحله ارزیابی صحیح ریسک مشتری بر اساس اطلاعات حاصل شده از مرحله قبل است. سپس مرحله گزارش‌دهی موارد مشکوک است. در این مرحله نیز وجود یک سیستم مؤثر شناسایی مشتری بسیار کارساز و حیاتی است.

خوشبختانه هم‌اکنون با وجود پیشرفت‌های حوزه فناوری، برای اجرای بهتر، سهل‌تر و سریع‌تر برنامه‌های ضد پول‌شویی کشورها، نرم‌افزارهای متعددی توسط متخصصان طراحی شده است. این نرم‌افزارها در بازارهای کشورهای توسعه‌یافته وجود دارد که برخی از آنها، قابل خریداری و استفاده توسط بانک‌ها و مؤسسات مالی در سایر کشورهاست. نظر به اینکه زمان کوتاهی از اجرایی‌شدن قانون مبارزه با پول‌شویی در قالب آیین‌نامه اجرایی این قانون در ایران سپری شده، بدیهی است که مؤسسات مالی و اعتباری فعال در کشور در ابتدای مسیر خود در این راه می‌باشند و موفقیت در این مسیر تا حدود زیادی بستگی به درک اهمیت مبارزه با پول‌شویی، کسب تجربه از سایر کشورها و ایجاد یک سیستم کارآمد در سطح ملی برای مبارزه با این پدیده و انجام اقدامات لازم جهت تأمین امنیت سیستم پولی و مالی کشور توسط واحد اطلاعات مالی و بانک مرکزی در مقابل سوءاستفاده پول‌شویان داخلی و خارجی دارد.

پی‌نوشت‌ها:

- ۱- حساب‌های جمعی (Collection Accounts) توسط اغلب مهاجران به کشورهای اروپایی و آمریکا استفاده می‌شود. آنها با استفاده از این حساب‌ها، پول‌های خود را به کشور زادگاه خود منتقل می‌کنند. پول‌شویان نیز از حساب‌های فوق برای نقل و انتقال وجوه بین کشورها استفاده می‌کنند.
- ۲- حساب‌های کارگزاری قابل پرداخت (Payable Through Accounts)، حساب‌های دیداری هستند که بانک‌ها و شرکت‌های خارجی نزد یک بانک آمریکایی افتتاح می‌کنند و از طریق این حساب‌ها به مشتری‌های خارجی خود خدمت می‌دهند. برای اطلاع از نحوه عملکرد این نوع حساب‌ها می‌توانید به وب سایت بانک مرکزی ج.ا.ا. بخش نظارت بانکی، قسمت ترجمه اسنادی از کمیته بال، زیرمجموعه سایر اصول، ترجمه سند «شناسایی کافی مشتری از سوی بانک‌ها» رجوع فرمایید.
- ۳- بانک کارگزار (Correspondent Bank) بانکی است در خارج از کشور که به نمایندگی از طرف بانک اصلی، که خود دفتری در خارج از کشور ندارد، عمل می‌کند.
- ۴- حساب کارگزاری (Correspondent Account) حسابی است که یک بانک یا مؤسسه مالی نزد بانکی در خارج از کشور باز می‌کند و در این حساب سپرده‌گذاری کرده، همچنین پرداخت‌هایی از طریق این حساب به طرف‌های معامله خود در خارج از کشور انجام می‌دهد. بانک یا مؤسسه مالی بازکننده حساب کارگزاری می‌تواند از طریق این حساب نقل و انتقالات مالی به نفع سازمان مالی خارجی دیگری نیز انجام دهد.
- 5- Loan Back Arrangements
- 6- Offshore
- 7- Know Your Customer (KYC).
- 8- Financial Action Task Force on Money- Laundering (FATF).